

PAPER DETAILS

TITLE: TOKAT YAZMA USTASI YASEMIN ERTEN VE MOTIFLERİ

AUTHORS: Serpil Seyfi, Adem Yücel

PAGES: 123-136

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4084582>

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

E-ISSN: 2564-680X (Online)

Kış Sayısı / Winter Issue

Aralık / December 2024

Serpil SEYFİ ve Adem YÜCEL (2024). "TOKAT YAZMA USTASI YASEMİN ERTEN VE MOTİFLERİ"

Serpil SEYFİ and Adem YÜCEL (2024). "TOKAT HAND PAINTING ART MASTER YASEMİN ERTEN AND HER MOTIFS"

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. Aralık, s. 123-136 / Tokat Gaziosmanpaşa University The Journal of Social Sciences Research. Winter, p. 123-136

Alanı (Sanat Tarihi Araştırma) / Field (Art History Research)

Doi Numarası / Doi Number: 10.48145/gopsbad.1519450

Geliş Tarihi / Received: 20.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 13.09.2024

TOKAT YAZMA USTASI YASEMİN ERTEN VE MOTİFLERİ

Serpil SEYFİ^{1*}, Adem YÜCEL^{2*}¹ Öğr. Gör. Dr.-Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü Mimari Restorasyon Programı, Tokat, Türkiye,² Doç.Dr.-Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Grafik Tasarımı Bölümü, Tokat, Türkiye

*serpil.seyfi@gmail.com, *admycl@gmail.com

*ORCID: 0000-002-9902-5309, *ORCID: 0000-0002-5038-882X

Öz– El Sanatları insanların bulunduğu koşullara ve ihtiyaçlarına dayanarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla el sanatları bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla sürekli üretim yapılan bir alan haline gelmiş ve bu süreklilik kültürel değerleri oluşturmuştur. Osmanlı Döneminde Yazmacılık önemli zanaat dallarından biri olmuştur. Bu meslek dalı Tokat'ta halen küçük atölyelerde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Araştırmada yazmacılığın Tokat'taki serüveni anlatılmış ve Yazmacılık Sanatı'nda yaygın olarak kullanılan motifler belirlenmiştir. Ayrıca Tokat Yazmacılığını hem geleneksel hem de güncel motiflerle sürdüren Yasemin Erten'in ürünleri çalışma kapsamında incelenmiştir. Çalışmada bilgi toplamak için literatür tarama ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Yazma ustası Yasemin Erten ile atölyesinde yüz yüze görüşülmüştür. Kendisi ve çalışmaları hakkında bilgi alınmıştır. Ayrıca örnek çalışmalarının fotoğrafları çekilerek bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

Yazmacılıkta güncel yorumlamaların motiflere yansımaları gösteren bu çalışma, Tokat'ta Yazmacılık sanatını atölyesinde sürdüren bir ustanın çalışmaları ile sınırlandırılmıştır. Tokat yazmacılık sanatında güncel motiflerin tespitine yönelik bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle bu sanatı icra eden bir ustanın üretimleri araştırma kapsamına alınmıştır. Bu açıdan güncel beğenilerle birleşen maddi kültür ürünlerinin belgelenmesi, kültürel değerlerin korunması ve gelecek nesillere kaynak olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yazmacılık, Tokat, Geleneksel Yazma Sanatı, Çağdaş Motifler.

TOKAT HAND PAINTING ART MASTER YASEMİN ERTEN AND HER MOTIFS

Abstract – Traditional handicrafts have developed in response to societal conditions and needs, becoming a consistent domain of production and contributing to cultural heritage. During the Ottoman era, yazmacılık (block printing) was a prominent craft, a tradition still sustained in small workshops in Tokat. This study explores the historical trajectory of block printing in Tokat, identifies its commonly used motifs, and examines the works of Yasemin Erten, an artisan who integrates traditional and contemporary designs in her craft.

The research adopts a qualitative methodology, employing literature review and interview techniques. A face-to-face interview was conducted with Yasemin Erten in her workshop, providing insights into her artistic practices. Furthermore, photographs of her works were analyzed to support the findings.

The study focuses on the incorporation of contemporary interpretations into block printing motifs, narrowing its scope to a single artisan's contributions. Considering the lack of research on modern motifs in Tokat yazmacılık, the findings document material cultural products, emphasizing the need to preserve and sustain this artistic heritage. By bridging traditional and modern approaches, the research underscores the enduring cultural significance of yazmacılık and its potential to inspire future generations.

Keywords: Blok Printing, Tokat, Traditional Block Printing Art, Contemporary Motifs.

GİRİŞ

El sanatları toplum içinde insanların gelenekleri ve sosyo kültürel niteliklerinin etkisinde oluşan bir sanattır. Yazmacılık sanatı ise; dokumacılıkla gelişen el sanatları arasında yer almaktadır (Türker, 1996: 1). Yazmacılık kumaş üzerine elle desen çizilmek suretiyle veya ağaç kalıplar kullanarak baskı yapılması işidir (Tezel, 2009: 27; Soysaldı ve Şavkar 2019: 89).

Yazmacılık sanatının öncü şehirlerinden birisi Tokat'tır (Kaya, 1988: 46). Tokat, Yazmacılık sanatında ileri seviyede bir gelişim göstermiştir. Özellikle bölgede ve yörede karakalem ve elvan baskı teknikleri kullanılarak başarılı örnekler ortaya konulmuştur. Yazma Türk el sanatları içerisinde çember, çit, çevre, yemeni isimleriyle anılmış ve yüzyıllar boyunca kadınlar tarafından başörtüsü olarak kullanılmıştır (Türker, 1994: 33; Çatalyaka, 2016: 33).

AMAÇ VE YÖNTEM

Somut olmayan kültür miras örneklerinden olan yazmalar konusunda yapılan bu araştırmada geleneksel Tokat yazmacılığı anlatılarak yazma ustası Yasemin Erten'in atölyesindeki kendine özgü ve güncel motiflerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Yasemin Erten'in atölyesinde yapılan görüşmede yaptığı yazmacılık örnekleri temel konu olarak değerlendirilmiştir.

Yazmacılık Sanatının Tarihte ve Tokat'taki Gelişimi

Yazmacılık Sanatının Anadolu'da ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir; fakat bu konuya ilişkin yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda Hititlere ait kilden pişmiş mühür parçalarının bitkisel boyalar kullanılarak basıldığı örneklerle rastlanması sonucunda bu konuya açıklık getirilebilmiştir. Dolayısıyla bu bulgulardan yola çıkılarak yazmacılığın MÖ. 7000'lerde Hititler döneminde başladığı kabul edilmektedir. Burada elde edilen kalıplar vasıtasıyla bitkisel boyalarla baskı yapıldığı anlaşılmaktadır (Türker, 1996:1).

Yazmacılığın, arkeolojik araştırmalar sonucunda yontma taş ve bronz çağlarına kadar uzandığı ortaya çıkarılmıştır (Akyıl, 2003:1). Yazmacılık sanatının ilk örneklerinde topraktan ya da mumdan yapılmış kalıplarla veya elle boyanarak kumaşların tezyin edildiği tespit edilmiştir. Anadolu topraklarında Çatalhöyük kazıları sonucunda elde edilen numunelerden mühürlerin baskı ile yapılan yazmacılığın ilk örnekleri olduğu kabul edilmektedir (Türker, 1996:1). Hititliler, Hatti uygarlığında kullanılan damga mühür geleneğini devam ettirmişlerdir (Akurgal, 1995: 88).

Maşathöyük'te yer alan Tappiga Sarayında gerçekleştirilen kazılarda Hitit ve Friglere ait mühür örnekleri Tokat müzesinde teşhir edilmektedir. Bu mühürlerin bazılarında boya izleri görülmektedir (Demirci, 2015: 36). Bazı mühürlerin üzerinde ise; boya olmayışı burada kumaş üzerine baskı yapıldığını düşündürmektedir (Kaya, 1988:44). Kumaş desenlerinin duvar resimlerine de kaynak

teşkil etmiş olabileceği ileri sürülmektedir (Kaya, 1988: 75-81; Öz, 2006: 52).

Anadolu'da yazmacılık sanatı pek çok kentte gelişim göstermiştir. Kayseri, Kastamonu, Ankara, Bartın, Diyarbakır, Hatay, Gaziantep, Elâzığ, Adıyaman, Bursa ve İstanbul bu şehirler arasındadır. Özellikle İstanbul'da Yeniköy, Kandilli, Üsküdar, Kumkapı, Yenikapı ve Samatya bölgeleri bu alanda üretim yapılan yerler arasındadır (Kaya, 1988: 75-81; Öz, 2006: 52).

Tokat'ta 15. yüzyılda pamuklu dokuma üretimin artması sonucunda, boya ve boya baskı işlemleri yörede artmıştır (Genç, 2000: 274).

Anadolu'dan günümüze ulaşan en eski yazma örneği ise; 16. yüzyıla aittir. Yazmacılığın 17. yüzyılda İstanbul'da en güzel örnekleri verilmiştir (Çatalkaya, 2016: 12). İstanbul'daki bu başarı 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir. İstanbul'da üretilen yazmalar Anadolu ve Rumeli'ye gönderilmiştir (Barışta, 2005: 257).

17. yüzyılda Tokat'a gelen Evliya Çelebi eserinde Tokat Yazmalarından Tokat yazmaları için; "beyaz pembe bezi Diyar-ı Lahor'da yapılmaz. Güya altın gibi mücelladur kalemkâr basma yüzü, münakkaş perdeleri gayet memduh olur" şeklinde övgü ile bahsetmektedir (Türker, 1994: 33).

Tokat'ta yazmacılık 17 ve 18. yüzyıllarda üretimin en fazla gerçekleştiği dönemdir. Şehir Valide sultanlara has olarak verilmiştir. Dolayısıyla yapılan toplu üretimler boyahanelere verildikten sonra damga vergisine tabi tutulmuşlardır. Bu vergiyi zorunlu tutmak amacıyla Tokat dışında yazmacılık çalışmaları yasaklandığı iddia edilmektedir (İncesoyluer, 1987: 23). Tokat yazmacılığının icra edildiği yerler ise han yapıları olmuştur. Horozoğlu Hanı, Boyacıoğlu Hanı, Hacı Musa Hanı, Gazioğlu Hanı, Polis Şahin Hanı, Küflüoğlu Hanı, Osmanca Hanı, Örükçüler Hanı, Kara Hüseyin Hanı, Askerler Hanı bunlardan bazılarıdır. Bu hanlarda yıkama havuzları, boyama işlemleri için tağ olarak adlandırılan ağaçtan yapılmış cerekler kullanılmıştır (Demirci, 2015: 41). Bu 17. Yüzyılın sonlarından 19. Yüzyılın sonlarına değin hanlarda yazmacılık sanatını icra eden ustalar kalıpları olarak en güzel şekilde biçimlendirmişlerdir. Kalıp oymacılığı ise günümüzde azalmıştır. Eskiden yapılmış ince işçilikle yapılmış bazı kalıplar günümüze ulaşmıştır (Karoğlu, 1999). Yazma kalıpları tahta ve metal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tahta kalıplar ıhlamur ağacının oyulması ile elde edilir. Oyulacak ıhlamur ağacının çok kuru olması ve fırınlanmış olması önemlidir. Aksi takdirde ıslandığında ağaç düzgün formunu kaybetmektedir. Geleneksel kalıpların ıhlamur ağacı dışında armut ve sarı çamdan yapılmış örnekleri de mevcuttur. Armut ağacı her ne kadar sert ve oyulması zor bir malzeme olsa da dayanıklı olmasından ötürü uzun süre kullanılabilmesi açısından uygun bir malzemedir. Sarı çam ise; suya dayanıklı olduğu için kullanım için uygundur. Kalıplar oyulmadan önce bal mumuna daldırılır, bundaki amaçta kalıpların daha kolay oyulmasını sağlamaktır (Kaya, 1974: 67). Metal kalıplar ise metal şeritlerin istenilen biçime göre kıvrılarak dikey olarak kalıplık tahtaya çakılması ile oluşturulmaktadır. Bu kalıp türü Türk yazmacılığında kullanılmamıştır (Kaya, 1974: 68).

Yazmacılıkta, Kalem İşi Yazma, Kalıp-Kalem Yazma, Kalıpla Yazma (Karakalem, Elvan İşi, Daldırma) ve Serigrafi (İpek) Baskı Teknikleri kullanılmaktadır (Ok, 2015: 15-18).

Tokat'ta yazmacılıkta kullanılan teknikler arasında karakalem ve elvan yazma baskı metodları yaygındır (Çatalkaya, 2016: 23).

Yazmalarda bitki ve hayvan motifleri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Hayvan motifleri arasında genellikle geyik, kumru, serçe, tavus kuşu kullanılmaktadır (Açar, 2014: 21). Bitkisel motifler arasında gül, karanfil, elma ve üzüm gibi motifler yaygındır (Mirzaoğlu, 2018).

Tekstil ürünlerini süsleme amacı ile ortaya çıkan ve gelişen bu sanat dalının geçmişten günümüze üretimi halen devam etmektedir (Barışta, 1988: 195).

Son yıllarda genellikle Tokat'ta yazmacılık serigrafik üretim ile sağlanmaktadır. Yani ahşap kalıp baskı yerini serigrafiye bırakmıştır (Açar, 2014: 44). Gazioğlu Yazmacılar Hanı'nın boşaltılması ile de yazmacılık yok olmaya yüz tutmuştur. Ancak bu alan diğer taraftan da son yıllarda turistik bir amaca hizmet etmeye başlamıştır. İpek baskı ve tekstil fabrikası bu alanda üretime başlayınca el emeği çalışan ustaların işlerinden olmalarına neden olmuştur. Yine de Kız Meslek Liselerinde, El Sanatları Derneklerinde hapishane ve küçük atölyelerde çalışan ustalar vasıtasıyla bu sanat yaşatılmaya çalışılmaktadır (Geleneksel Tokat El Sanatları, 2015).

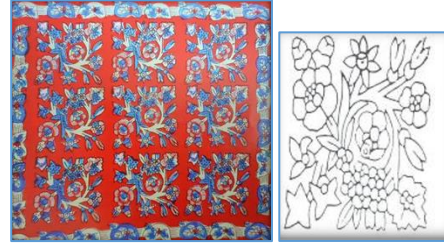
Günümüzde küçük atölyelerde ve olgunlaşma enstitüsü tarafından da üretimi yapılmaktadır. Ayrıca Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi tarafından Tokat Yazmacılık ve Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından bu sanatın yaşatılması ve üretimlerinin devam ettirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.

Yazmalarda Seçilen Desenler Ve Uygulamaları

Tokat'ta yazmalarda genellikle karakalem ve elvan olarak üretilmektedir. Tokat'taki yazmalar teknik olarak ise kalıpla yazma grubunda yapılmaktadır. Yazmalarda konu ve kompozisyon olarak doğadan esinlenilerek oluşturulan motifler seçilmiştir. Bölgede yaygın yetişen bitkilerden ilham alınarak oluşturulan kompozisyonlar yazma kültüründe motif zenginliğine sebep olmuştur. Tokat yazmalarında kumaş desen ile yüzey doldurulmaktadır. Tokat içi dolusu, Tokat Beşlisi, kırmızı ve kahverengi Kayseri, siyah Çengelköy, kirazlı elmalı, beyaz karakalem siyah hürriyet adları verilen çeşitli desenlerde yazma çalışmaları gerçekleştirilmiş ve yapılmaya devam etmektedir (Kaya, 1974: 75-76). Tokat'a özgü desenler haricinde yabancı motifli kalıplar ile de baskı yapılmaktadır. 1960'tan sonra verilen siparişler nedeniyle böyle bir yönelim olmuştur. Tokat'ta bu süreçten itibaren Tokat desenleri ile birlikte yabancı Tokat yöresine ait olmayan motifler de kullanılarak yeni yorumlamalara gidilmiştir (Türker, 1996: 25).

Tokat yazmalarında yörede bolca yetişen kiraz ve elma motifleri, çiçekler yazma kompozisyonlarında oldukça çok tercih edilmektedir.

Tokat Yazma Sanatında bitkisel motiflerin haricinde nadiren somut örnekler yer verilmiştir. Kullanılan yaygın motiflerden birisi Tokat içi dolusudur. Motif, kare bir kalıp içerisinde U şeklinde kıvrılmış şekilde yerleştirilen bir dal üstüne farklı ebatlarda konulmuş çiçeklerin yan yana getirilmesi ile oluşturulmaktadır. Yazmaya bu kalıp dokuz kez basıldığı için bu adla anılmaktadır. Kenar suyu olarak kullanılan motifin kenarlarında beşli yatay çizgiler içinde iri bir fasulyeye benzeyen bir motif bulunmaktadır. Bu desende zemin rengi kırmızıdır (Adıgüzel vd., 2017: 17) (Resim 1).

Resim 1: Tokat İçi Dolusu -Tokat Dokuzlusu ana motif ve detayı (Demirci, 2015: 87; Adıgüzel vd., 2017: 54).

Fulyalı; “S” şeklinde dal üzerinde dizilmiş çiçek motiflerinden meydana gelmektedir. Motif yazma yüzeyine yukardan aşağı ve soldan sağa dört kez basılarak toplamda on altı kez uygulanmaktadır. Kenar motifinde dal üstüne sıralanan çiçeklerden oluşmaktadır (Demirci, 2015) (Resim 2).

Resim 2: Fulyalı Yazma (Türker, 1996: 37) (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi, Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011)

Çengelköy deseni ise Tokat içi dolusu ile benzer özellikler göstermektedir. Bu motif dokuz kez basılmaktadır. Kenar motifi olarak kenarlarından birbirine bağlanmış dörtgenlerden meydana gelmektedir. Bu yazmada kırmızı, sarı, mavi ve yeşil elvan baskı renkleri tercih edilmektedir. Bu motif elbiselik eteklik olarak da kullanılmaktadır. Elvan işlerinde çoğunlukla siyah zemin üzerine kırmızı, sarı mavi, yeşil renkleri kullanılmaktadır. Yörede Tozanlı Yazması olarak bilinen zemine 16 ana motif vurularak yapılan cinsine On altılı Çengelköy denmektedir (Demirci, 2015) (Resim 3).

Resim 3: Çengelköy yazmaları (Demirci, 2015: 93)

Kaynana Yumruğu; motif yumruğa benzediği için bu adla anılmıştır. Tokat'a özgü bir yazma türüdür. Bu motif yazma kenarlarının karşılıklı kenarlarına üçer, diğer iki kenarına ikişer basılması sonucu oluşturulmaktadır. Yazma zemininde sarı ve siyah kullanılmaktadır. Siyah zemin üzerine yeşil, kırmızı, sarı ile baskı yapılırken sarı zemin üzerine kırmızı ve yeşil renkler tercih edilmektedir (Adıgüzel vd., 2017: 18) (Resim 4).

Resim 4: Kaynana Yumruğu motif (Adıgüzel vd. 2017: 59)

Horoz kuyruğu motif ise; sarı zeminli bu yazmanın üzerine horoz kuyruğuna benzeyen bir gül etrafında yarım ay şeklinde dal ve yapraklardan oluşan bir desendir. Bu desen üçerli üç sıra halinde dokuz kez basılmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 18) (Resim 5).

Resim 5: Horoz Kuyruğu Motifi (Kemer 2018: 286). (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi, Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011)

Sinekli Hamamiye, beyaz zemin üzerine uygulanmaktadır. Burada orta göbeğe küçük sineğe benzeyen motifle kumaşın eni kadar kare yapacak şekilde yapılmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 18) (Resim 6).

Resim 6: Sinekli Hamamiye Motifi (Türker,1996: 41)

Drama ise; yazmanın zemini siyah ve beyaz tercih edilebilmektedir. Yazma göbeğine eğri gül motifli kalıp, dairesel dönüşümlü olarak beyaz zemine karakalem baskıdan sonra elvant baskı tekniği kullanılarak beş kez basılmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 18) (Resim 7).

Resim 7: Beyaz Zeminli Drama (Türker, 1996: 35). Siyah Zeminli Drama (Demirci, 2015: 94).

Purket, Tokat'ın en eski yazmalarından kabul edilmektedir. Bu yazmalarda zemin sarı ve siyah olarak tercih edilmektedir. Purket üç yaprak içine yerleştirilmiş bir büyük çiçek ve iki yanına konuşlanmış iki çiçek demetinden meydana gelmektedir.

Resim 8: Purket "Plaka" detay (Adıgüzel vd, 2017: 59)

Laleli yazmalarda ise genellikle siyah zemin üzerine kırmızı, sarı, mavi ve yeşil renkler kullanılarak elvant yapılmaktadır. Geleneksel kompozisyonlarda ortya bir, dört köşeye de birer motif yerleştirilerek yapılmaktadır. Bu yazmada kenar suyu kalıp ile kenarların basılması ile desen tamamlanmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 19) (Resim 9).

Resim 9: Laleli yazma (Demirci, 2015: 93-94). T.C Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi, Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011.

Kestaneli Yazma'da, yazmanın ortasına üçer sıra halinde dokuz adet nar motifi basılarak yerleştirilmektedir. Bu yazma kalıbında ana motif olan gülün yanında kestaneye benzer bir motif bulunduğundan bu şekilde anılmaya başlamıştır. Bu yazmada zeminin siyah olması tercih edilmektedir. Kenar suyunda ise sopa olarak adlandırılan şerit şeklindeki bordür içinde başak ve çiçek motifleri diyagonal şekilde kullanılmaktadır. Bu motifleri renklendirmede kırmızı, sarı ve yeşil renkler kullanılmaktadır.

Resim 10: Kestaneli yazma (Türker, 1996: 36)

Kâğıt içi Yazmalar ise, diğer yazmalardan farklı olarak daha ince dokunmuş tülbentdirler. Bu tülbentlerin kenarları oylarla süslenmektedir.

Tokat Beşlisi, Tokat içi dolu yazması gibi yazmalar yapılmaktadır. Ortaya bir motif köşelerinde dört motif kullanılarak yapılmaktadır. Kenar suyunda ise Tokat içi dolu kenar suyu desenleri basılmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 19) (Resim 11).

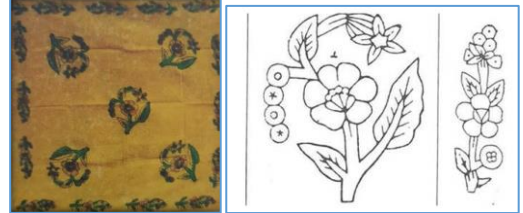
Resim 11: Tokat İçi Dolusu -Tokat Dokuzlusu karakalem ana motifi, bordür motifi ve ahşap yazma kalıbı. (Demirci, 2015: 87). / (Tokat Yazmacılığı, 2017: 54) Tokat İçi Dolusu ve Kenar Motifi (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi, Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011).

Tokat Üzümlüsü, ana motif Tokat içi dolusu ile benzer şekilde yapılmaktadır. Çiçek aralarına üzüm salkımı motifleri yerleştirilmiştir. Bu sebeple üzümlü olarak anılmaktadır. Diğer adı ise Tokat morlusudur. Zeminde mor yahut kırmızı tercih edilmektedir. Zeminde dokuz dallı kırmızı, mor, yeşil, sarı ve mavi renklerle motif uygulanmaktadır. Kenar kalıbında ise kenar suyuna yatay şekilde iki adet "s" şeklinde yapraklı motiflerden her kenara üçer kez on iki adet baskı yapılmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 19) (Resim 12).

Resim 12: Tokat Üzümlüsü Motifi (Türker, 1996: 27), Kenar Motifi Çizimi (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi, Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011).

Ev İşi Yazmanın sarı zemin üzerine beş dallı bir deseni vardır. Motif bir dal üzerinde bulunan üç yaprak ve bir çiçek ile üstteki yaprağa bağlı olarak bir yıldız ile dört yuvarlaktan meydana gelmektedir. Kenar motifinde tek dal üzerinde bulunan çiçek ve yapraklardan oluşan bir motif bulunmaktadır. İki kenara dört, diğer iki kenara da üç adet basılmaktadır (Adıgüzel vd., 2017: 19) (Resim 13).

Resim 13: Ev İşi Karakalem Motifi (Türker, 1996: 31). Desen çizimi T.C Milli Eğitim Bakanlığı, El Sanatları Teknolojisi, Tokat Tahta Baskı Kalıp Hazırlama, 2011).

Tokat Yazmalarında kare plan kurgulu kompozisyonlarda örnek olarak Tokat Beşlisi, Tokat İçi Dolusu, Tokat Üzümlüsü, On altılı Tokat Üzümlüsü, Çengelköy, Fulyalı, Yarmalı ve Cingoloz motifleri kullanılmaktadır. Motiflerin tekrarlanması ile oluşan kompozisyonlarda ise; Tokat Elmalısı, Tokat Aynalı ve Tokat Kirazlısı seçilmektedir. Kenar bordürlü ve içi boş planlı kompozisyonlarda da Asma yaprağı, Kaynana Yumruğu, Purket, Trabzon Kenar, yaygın olarak kullanılmaktadır. Kenar bordürlü olan, içinde tekrar eden kompozisyonlarda ise; Kaşık Sapı, Ev işi, Kilitli Yazma, Kayseri Kenarı, Kestaneli, laleli yazma, Alaplı ve Horoz Kuyruğu yazmaları genellikle tercih edilmektedir. Dairesel planlı yazmalarda ise; Drama ve Kandilli yazmalar, Dikdörtgen kurgulu olanlarda ise Sinekli Hamamiye ve Şam Hamamiye yazmaları kullanılmaktadır (Tüm Cebeci, 2021:518).

Yazma Ustası Yasemin Erten

Resim 14: Yasemin ERTEN
Kaynak: Serpil Seyfi, 2024

Yasemin Erten 1970 Tokat doğumludur (Resim 14). İlkokulu Kalaycık ilkokulunda tamamladıktan sonra ortaokula Turhal Atatürk okulunda gitmiştir. Liseyi ise Tokat Ticaret Meslek Lisesi'nde tamamlamıştır. Yasemin Hanım'ın Tokat Yazmacılığı eğitim serüveni 1994'te Tokat Kız Meslek Lisesi'nin Akşam Sanat Okulu'nda başlamıştır. Burada usta öğretici Naci Öncüler ve Ayla Ünlü'den dersler almıştır. 1997-1998'de kendisi yazmacılığı meslek olarak icra etmiştir. Evinde çalışarak ürünler ortaya çıkaran Erten evinin fiziki şartlarının atölye için yeterli olmadığını görünce 2010 yılında Taşhan'da bir dükkan kiralarak sanatını burada devam ettirmiştir. Bu arada kendisi Tokat Cezaevinde yazmacılık konusunda eğitimler vermiştir. Tokat Cezaevinde eski Tokat Valisi Recep Yazıcıoğlu zamanında Yazmacılık sanatının sürdürülmesi için bu tür çalışmalara ağırlık verilmiştir. Burada eğitim verilmesine de öncülük edilmiştir.

Tokat Cezaevinde yaptığı çalışmalarda geleneksel motifli kalıpların kullanım alanlarının genişletilmesi adına çalışmalar yürütmüştür. Yani kendisi sadece sofa bezi, masa örtüsü baskıları dışında elbise çanta gibi gündelik hayatta kullanım alanının yaygınlaştırılması için motiflerin farklı malzemelerde kullanılması gerektiği konusuna öncülük eden isimlerden olmuştur. Çalışmaları ile dikkat çeken Yasemin Erten 2011 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olarak kabul edilmiştir. Yasemin Erten 2013'te tekrar bir atölye kurmuştur. Halen Semerkant Mahallesi, Yarbaşı Sokak'taki atölyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Yasemin Erten Halk eğitim merkezinde zaman zaman eğitimler de vermiştir. Sanatçı Bir Usta Bin Usta Projesine Tokat Yazmacılığı adına katkılarda bulunmuştur (<https://www.birustabinusta.com.tr/tr/gorseller/kurslar>). Yazmanın Adı Tokat, Tamga ve Mühürler adlı belgesellerde çalışmaları işlenmiştir. Halkın Sanatı adlı programda yazmacılığın tanıtımına katkı sağlayan çalışmaları ile dikkat çekmektedir.

Kendisi iki çocuk annesi olup, aslen muhasebe eğitimi almasına rağmen yazmacılık mesleğinde ilerlemeyi tercih etmiştir.

Yasemin Erten'in Kullandığı Malzemeler

Yazmacılık sanatı için ihtiyaç duyulan temel malzemeler kumaş, kalıp ve boyadır. Kumaşların pamuklu olması tercih edilmektedir. Bunun nedeni ise pamuklu dokumaların boyayı kolay emmesi ve akıtmamasıdır (Öz, 2006: 9).

Kalıp yapımında yaygın olarak gürgen, ahlat ve sarıçam, armut, şimşir ve dut ağacı kullanılmıştır (Kaya, 1988: 67).

Yasemin Erten kendisi yazmacılığın en önemli aşamalarından biri olan kalıp oymalarını da kendi yapmaktadır.

Kalıp oymalarında oyulmaya daha uygun bir malzeme olmasından ve kumaşa baskı yapılmasına müsait yapısından dolayı ıhlamur ağacı kullanılmaktadır (Türker, 1996: 13).

Yasemin Erten bu kalıpları oyarken nakışbul (kargaburnu), el yapımı buçak, ince uçlu iskarpela, kalın uçlu iskarpela ve parmaklık kullanmaktadır. İhlamurun dışı olarak tabir edilen ağacının seçilerek nem olmayan bir yerde kurutulması gerektiği belirtilmektedir. 6-7 cm genişliğinde kesilmiş olan ve sanayiden temin edilen bu ağaçların yüzeyi düz bir satıh elde edilebilmesi için zımparalandığı ve sonrasında desenleme işlemine geçildiği ifade edilmektedir. Motiflerin ağaç yüzeyine ters şekilde karbon kağıdı ile çizildiği ve kalınlaştırıldığı oyulma işlemine geçildiği belirtilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise; ağacın balmumu yatırılma sürecidir. Balmumu veya paroferin içerisinde ağaç 2 dakika bekletilmektedir. Balmumu ağacın yumuşamasını sağladığı için ağaç daha kolay bir şekilde oyulabilmektedir. Son olarak oyma işlemi yapılır, Oyulan kısmın kenarları ıskarpela ile düştürülmektedir. Son kez zımparalanır ve boya ve tekne ile buluşmaya hazır hale getirilir (Resim 15).

Resim 15: Yasemin Erten ve Baskı
Kaynak: Serpil Seyfi, 2024.

Boya çiriş, anilin, potasyum ve göz taşı gibi maddelerin karıştırılması ile yapılmaktadır. Bu karışımlara ceviz kabuğu¹ da ilave edilmektedir. Boyaların ömrünün uzun olması ve akmaması için maddelerin miktarlarının doğru ayarlanması gerekmektedir. Boyalar üç gün içerisinde bitirilmek zorundadır. Ayrıca boyaların kurumamaları için serin bir yerde muhafaza edilmeleri gerekmektedir.

¹ Ceviz kabuğundan kazan kaynatma tekniği kullanılarak kahverengi elde edilmektedir. Bakır sülfat kullanılırsa da yeşil renk elde edilebilmektedir (Yasemin Erten, 2024)

Kumaşlara basılan boyaların canlı ve kalıcı renkleri olabilmesi için durulma suyuna amonyak katılmaktadır. Kumaşların boyaları daha kolay emmesi için ağaç bir zemin üzerine birkaç kat keçe üstüne muşamba en üste de yünlü kumaş kaplanması gerekmektedir. Boya teknesi ise muşamba gerilmiş kabın üzerine pamuklu bez yerleştirilerek hazırlanmaktadır (Kaya, 1988: 63).

Yasemin Erten'in Kalıplarında ve Yazma Örneklerinde Kullandığı Motifler Ve Kompozisyonlar

Yasemin Erten çalışmalarında Tokat Geleneksel Yazmacılık motiflerinin yanı sıra kendi beğeni ile oluşturduğu çeşitli motifleri de uygulamaktadır. Kendisi bitkisel motiflerin yoğun olarak kullanıldığı yazmacılık sanatına geometrik motifleri de katarak devam etmektedir. Bu motifleri seçerken de yine eski motiflerden ilham aldığı gibi mimariyi süsleyen bezemelerden de yararlanmaktadır. Erten'in atölyesinde kendi yaptığı bazı kalıp örneklerine de çalışmamızda yer verilmiştir. Melek (Resim 16), Güneş ve Yıldız (Resim 17) motifleri yanı sıra Tokat Gök Medrese'nin taç kapısından ve Anadolu Selçuklu Mimarisinde kullanılan motiflerden de ilham alarak oluşturduğu kalıplar da bulunmaktadır (Resim 18-19-20).

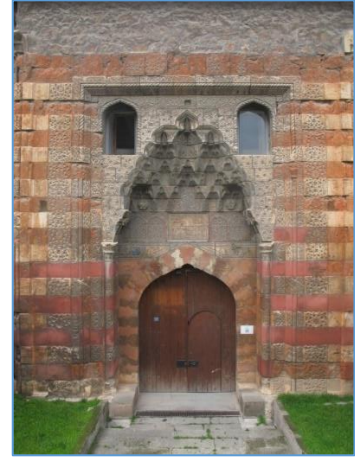
Resim 16: Melek Figürleri
Kaynak: Serpil Seyfi, 2024.

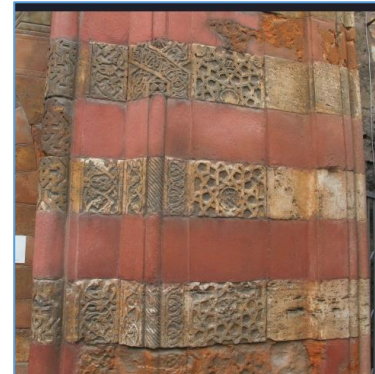
Resim 17: Yıldız ve Güneş Motifleri
Kaynak: Serpil Seyfi, 2024.

Resim 18: Tokat Gök Medrese'nin Taç Kapısından Esinlenen Motifler
Kaynak: Serpil Seyfi, 2024.

Resim 19: Tokat Gök Medrese Taç Kapısı
Kaynak: Serpil Seyfi

Resim 20: Tokat Gök Medrese Taç Kapı Detayı
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Yasemin Erten tavus kuşu motifi stilize ederek yeniden yorumlamıştır (Resim 21). Geometrik ve bitkisel motifleri yeniden yorumladığı kalıp örnekleri de bulunmaktadır (Resim 22).

Resim 21: Geometrik Motifler ve Tavus Kuşu Tüyü Figürü Stilize Kalıplar
Kaynak: Serpil Seyfi, 2024.

Kalıpları uygularken kumaşa herhangi bir taslak oluşturmadan deseni tamamlamaktadır. Dairesel (göbek) kompozisyon, köşeli kompozisyon, üçgen kompozisyon, bordür çalışması (kenar suyu), karışık düzenleme ve yüzeyi tamamen motiflerle doldurulan kompozisyon şemalarını kullanmaktadır. Ancak en çok kullandığı şema Kastamonu’da tercih edilen dairesel kompozisyonudur. Erten’in atölyesinde sofra bezi, mutfak önlüğü, şal, çanta, masa örtüleri, perdelikler, çanta, fular üzerine baskılar yapılmaktadır.

Erten’in atölyesinde uyguladığı yazma çalışmalarında ise; geleneksel motiflerin olduğu çalışmalar var olduğu gibi güncel motifler de yer almaktadır.

Yasemin Erten’in atölyesinde incelenen örnekler aşağıda sıralanmıştır.

Krem renk üzerine siyah ve kahverengi 65x150 cm ebatlarında palmet ve rumi motiflerinden oluşan parçada Kaput bezi ve baskı boyası kullanılan parçada karakalem yazma tekniği ile üzerine fırça boyama teknikleri tercih edilmiştir. Yazmada kenar bordürlerinin içerisinde palmet ve rumilerden oluşan bir kompozisyon sağlanmıştır.

Resim 22: Palmet ve Rumi Motifli Runner
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Atölyede incelenen diğer bir örnek bir elbisedir. Elbisede Tavus Kuşu tüyü ile desenler oluşturulmuştur. Malzeme olarak pamuk visko iç kısmında tül, bel ve kol kısmında dantel mevcuttur. Beyaz zemin üzerine turuncu ve mavi

renkler kullanılan yazma, karakalem yazma üzeri fırça boyama ile meydana getirilmiştir (Resim 23).

Resim 23: Tavus Kuşu Tüylü Elbise
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Yasemin Hanım’ın atölyesinde yaygın olarak runner üretimi çok fazla yapılmaktadır. Bunlardan birisi de palmet ve yaprak dizili runner örneğidir. 65x150 cm ebatlarında olan yazma pamuklu bez ve boya kullanılarak üretilmiştir. Karakalem yazma, üzeri fırça boyama tekniği kullanılan yazmada, beyaz zemin üzerine kırmızı, turuncu ve siyah renkler tercih edilmiştir. Runner da yazmanın orta kısmı boş bırakılmıştır (Resim 24).

Resim 24: Palmet ve Rumi Dizili Runner
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Geleneksel Tokat Yazmacılığında lale motifi yaygın kullanılan motiflerden birisidir. Aşağıdaki örnekte lale motifli runner mevcuttur. 65x130 cm. ebatlarında olan pamuklu bez ve boya kullanılarak elde edilen runner beyaz zemin üzerine kırmızı, sarı, siyah ve mavi renkler kullanılarak karakalem yazma tekniği ve üzeri fırça boyama ile tamamlanan bir örnektir (Resim 25).

Resim 25: Lale Motifli Yazma
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Çiçek motifli runner ise 65x130 cm. ebatlarındadır. Runnerin dört kenarında eşkenar dörtgen ve çiçek dizilimi ile elde edilen bir bordür elde edilmiştir. Eş kenar dörtgenlerin içerisinde de daha küçük sarı renkli çiçek motifleri bulunmaktadır. Yani bu kısım çengelköy desenlidir. Runnerin iç köşelerine birer gelincik motifleri yerleştirilmiştir. Yazmada beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi, yeşil, siyah renkler kullanılmıştır (Resim 26).

Resim 26: Çengelköy ve Gelincik Desenli Runner
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Atölyede üretimi çok fazla yapılan runner örneklerinden birisi de hitit güneşli yazmadır. Runner 65x130 cm. ebatlarındadır. Beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi, yeşil, siyah renkler kullanılan yazmada pamuklu bez ve boya kullanılmıştır. Runnerin kısa kenarlarına hayat ağacı, tavus kuşu, güneş ve geyik figürleri diyagonal olarak yerleştirilmiştir. Bu figürler düz bir zemine oturtulmuştur. Bunların altında küçük tepelerin içerisinde çiçek motiflerinden oluşan bir düzenleme bulunurken bu bordürün altında eşkenar dörtgenlerden meydana getirilmiş bir desen yer almaktadır. Güneş ve hitit güneşi motifleri ise runnerin yan zemine yerleştirilmiştir (Resim 27).

Resim 27: Hitit Güneşi Motifli Yazma
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Runner dışında yastık kılıfı örnekleri de atölyede üretilmektedir. Bunlardan bir tanesi de Ejderha Kılıflı yastık kılıfıdır. 52x40 cm ebatlarında olan yazmada pamuklu bez ve boya kullanılmıştır. Beyaz zemin üzerine kırmızı, kahverengi, mavi yeşil ve siyah renkler kullanılmıştır. Kılıfta karakalem yazma tekniği kullanılırken üzeri fırça boyama ile renklendirilmiştir. Kılıfın ortasına yerleştirilmiş çift başlı bir ejderha motifleri bulunmaktadır. Ejderhaların başlık kısımlarına birer çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Desenin orta kısmında bir çiçek motifleri bulunmaktadır. Çiçeğin etrafı mavi renkle boyanarak vurgulanmıştır. Çiçeğin gövdesinde ve kök kısmında yapraklar bulunmaktadır. Çiçeğin kök kısmında bir

kırmızı bir tanede beyaz çiçekle desen tamamlanmaktadır (Resim 28).

Resim 28: Ejderha Motifli Yastık Kılıfı Yazma
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Yazma örneklerin çağın şartları ve ihtiyaçlarına uygun olarak yazmaların kullanım alanı gelişmiştir. Bu örneklerden bir tanesi de seccadelerdir. Yasemin Hanım'ın ürettiği seccade örneğinden bir tanesi çalışmamızda incelenmiştir. 85x130 cm ebatlarında olan servi ağaçlı seccadenin hammaddesi pamuklu bezdir. Seccadenin üretiminde Karakalem yazma üzeri fırça boyama tekniği kullanılmıştır. Sarı zemin üzerine mavi, kırmızı ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Seccade de sarı zemin rengini oluşturabilmek için zerdeçal kazan kaynatma tekniği ile kaynatılmıştır. Seccadenin ortasında üç farklı renkte servi ağacı küçük tepelerin arkasından yükseltilmiştir. Kenar bordürlerinde ise çiçekli bahçeler gül bahçesi hayal edilerek cenneti temsilen yapılmıştır (Resim 29)

Resim 29: Servi Motifli Seccade
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Atölye de üretimi yapılan diğer bir ürün ise masa örtüsüdür. 180x220 cm. ebatlarında bitkisel stilize motifli masa örtüsünde pamuklu bez ve boya kullanılmıştır. Kalıpla yazma (Elvan işi) tekniğinde yapılan Yazmada beyaz zemin üzeri kırmızı, turuncu ve mavi, siyah renkler kullanılmıştır. Masa örtüsünün zemininde dikdörtgen alanın ortasında

horoz kuyruğu motifleri ve bu alanın dört köşesinde Tokat Üzümlüsü motifli stilize edilerek kullanılmıştır. Masa örtüsünün bir dar kenarlarında asma, etrafı palmetlerle şekillendirilmiş bir motif ve stilize horoz kuyruğu motifli bulunurken, diğer kenarında horoz kuyruğu motifleri tekrarlanmıştır (Resim 30).

Resim 30: Bitkisel ve Figüratif Motifli Yazma (Çini Desenli)
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Erten atölyesinde Tokat dışında kullanılan motiflere yer verdiği gibi bunları yorumlayarak kendini özgü kullanımlara da yer vermiştir. Bunlardan bir tanesi Hitit Geyiği motifli runnerdır. Runner 180x220 cm. ebatlarındadır. Yazmada Pamuklu bez ve boya kullanılmıştır. Tahta kalıpla baskı tekniği kullanılan örnekte beyaz zemin üzerine kırmızı, turuncu, siyah renk tercih edilmiştir. Erten, Hitit Geyik figürü stilize ederek farklı bir şekilde kullanmıştır (Resim 31).

Resim 31: Hitit Geyiği Motifli Runner (Yeniden Yorumlanmış Hali)
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Atölyede çok fazla üretimi yapılan ürünlerden birisi de yastık kılıfıdır. Kılıflarda farklı desenler uygulanarak veya biraraya getirilerek oluşturulmaktadır. İncelediğimiz yastık kılıfı örneklerinden birisi de güneş kursu motifli stilize yastık kılıfıdır. Yastık kılıfı 62x62 cm ebatlarındadır. Bu yazmada pamuklu bez ve boya kullanılmıştır. Tahta kalıpla baskı tekniği uygulanan yazmada beyaz zemin üzerine mavi ve

kahverengi renkler uygulanmıştır. Kılıfın dört köşesinde ve ortasında hitit güneşine yer verilirken diğer kalan alanlarda bitkisel (stilize) motiflere yer verilmiştir (Resim 32).

Resim 32: Güneş Kursu Motifli Stilize Kılıf
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Erten'in atölyesinde çanta örenkerline de çok fazla rastlanmaktadır. 35x40 cm ebatlarındaki bir çanta örneğinde ay ve yıldız motiflerinden oluşan bir desenleme mevcuttur. Pamuklu bez ve boya kullanılan yazmada, beyaz zemin üzerine kahverengi ve mavi renkler uygulanmıştır. Çanta deseninde ay ve yıldızların arasında kalan kısımlarda kaynağını güneşten alan ışık sistemleri oluşturulmuştur (Resim 33).

Resim 33: Ay ve Yıldız Motifli Çanta
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Atölyede üretilen diğer bir çanta modeli grift bitkisel motifli çantadır. 35x40 cm. ebatlarında olan çantanın malzemelerini pamuklu bez ve boya oluşturmaktadır. Kalıpla yazma tekniği kullanılan üründe beyaz zemin üzerine mavi renk kullanılmıştır. Çantanın zemininde bitkisel motifli iki desen yer almaktadır. Burada palmet ve rumilerin iç içe geçtiği bir sarmal oluşturulmuştur. Yazmanın kenarında "S" şeklinde çift bir bordür oluşturulmuştur. Bu bordürlerin içinde küçük çiçek motiflerine yer verilmiştir (Resim 34).

Resim 34: Grift Bitkisel Motifli Çanta
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Atölyede üretimi çok fazla yapılan çanta örneklerinden birisi de palmet ve rumi motifli bez çantadır. 35x40 cm ebatlarında, pamuklu bez ve boya kullanılarak üretilen tahta kalıpla karakalem baskı ile yapılan yazma beyaz zemin üzerine kahverengi ve mavi renkler kullanılarak oluşturulmuştur. Çantanın ortasında çiçek motifi bulunmaktadır ve motifin dört yönünde palmet motifine yer verilmiştir. Çantanın dört köşesinde ise yine palmet ve rumilerden oluşan yarım daire içinde kompozisyonlara yer verilmiştir (Resim 35).

Resim 35: Ay ve Yıldız Motifli Çanta
Kaynak: S. Seyfi, 2024

Diğer bir çanta modeli de bitkisel motifli yazma çantadır. 35x40 cm. ebatlarında olan çantada da pamuklu bez ve boya kullanılmıştır. Çanta tahta kalıpla karakalem baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır. Yazmada beyaz zemin üzerine mavi renkte yapılan çantanın kısa kenarında “S” şeklinde kıvrılan bir bordür kullanılırken orta bordürdeki “S”lerin içerisinde küçük çiçek motifleri yer almaktadır. Bu bordürü takip eden bordür ilk bordürler aynı şekilde yapılmıştır (Resim 36).

Resim 36: Bitkisel Motifli Yazma Çanta
Kaynak: S. Seyfi, 2024

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışma, Tokat ilindeki somut olmayan kültürel miras unsurlarından biri olan Tokat Yazmacılığının bir ustasının güncel çalışmaları kapsamında incelenmesi ve kendi yorumlamalarına dayalı desenlerin tespiti amacıyla yapılmıştır.

Yazmacılık kültürü insanların ihtiyacına yönelik doğan ve yöresel özelliklere göre şekillenen bir sanat dalıdır. Türk kültüründe başörtüsü, sofra bezi, seccade, bohça, yorgan yüzü, yastık kılıfı gibi pek çok eşyanın süslenmesinde kullanılmıştır. Geleneksel el sanatı olan bu alanın zamanla çağın ihtiyaçlarına göre kullanım alanı genişlediği gibi desen kompozisyon olarak değişikliklere maruz kalmıştır. Günümüzde üretimi azalan bir alan olmasına rağmen çağa uygun model ve kullanım alanlarındaki genişlemelerle birlikte tercih edilen ve küçük atölyelerde üretimi devam eden bir alandır. Tokat'ta kendi atölyesinde Tokat yazmacılığını devam ettiren Yasemin Erten'in gelişen ve dönüşen bu alana katkıları ve yeni yorumlamaları verdiği örnekler çerçevesinde irdelenmiştir. Çağın gereklerinin farkına varılarak elbise, ayakkabı, çanta gibi malzemelerde kendi bilgi, tecrübe ve duygularını yansıttığı güncel motifleri ile yazmacılık sanatını bir adım daha ileri taşıyan Erten gelecek nesillere de ilham kaynağı olmaktadır.

İncelen örneklerden yazmacılık sanatının her ne kadar kullanım alanı yaygınlaşsa da geleneksel motiflerden kaçınılmadığı ve hatta yeni motiflerle birlikte yan yana kullanıldığı belirlenmiştir.

Son yıllarda toplumun beğenisine hitap etmek adına fırça boyama ile yapılan çalışmalarda artış olmuştur. Bu durum atölyelere verilen siparişlerin nevi ile ilişkilendirilmektedir. Tokat'a özgü yazma motiflerinde kullanılan motifler bitkisel ağırlıklıdır. Yanı sıra hitit güneşi, tavus kuşu, geyik figürleri bu alanda geleneksel olarak kabul görmüş ve kullanılmaya devam eden motifler arasındadır. Tokat'ın yazmacılık alanında yaygın olarak kullanılan motiflerinin üretimi de devam etmektedir. Ancak talep edilen ürünün türüne göre motifler değişiklik gösterebilmektedir.

Yasemin Erten'in motiflerini incelediğimizde sanatını besleyen ve geliştiren bazı kaynaklardan istifade ettiğini söylemek mümkündür bunların başında mesleki bilgisi gelmektedir. Motifleri bilen ve bunları farklı şekilde

kullanabildiğini gösteren yazmaları mevcuttur (Resim 25, Resim 26, Resim 27). Bunun dışında Hitit figürlerine çalışmalarında yer vermiştir (Resim 31, Resim 32). Diğer taraftan Anadolu Selçuklu mimarisinde kullanılan bazı bitkisel, geometrik ve figüratif süslemeler kendisine esin kaynağı olmuştur. Bunu kendisinin yaptığı kalıp ve yazma örneklerinden anlamak mümkündür. Bunlar arasında sekiz kollu yıldız, palmet ve rumi motifleri olduğu gibi çift başlı kartal motifleri bulunmaktadır (Resim 17, Resim 18, Resim 22, Resim 24, Resim 33, Resim 34, Resim 35, Resim 36). Yasemin Hanım'ın Resim 22'de yer alan runner motifine bakıldığında Resim 37 ve 40'da yer alan Sivas Divriği Ulu Camii taç kâşısında yer alan bordür süslemeleri ile benzerliği seçilebilmektedir.

Resim 37: Sivas Divriği Ulu Camii Batı Cephe Taçkâşısı Yan Yüz Panosu **Kaynak:** (Arslan, 2017: 1248).

Resim 38: Sivas Divriği Ulu Camii Batı Kapısı Çift Başlı Kartal Figürü **Kaynak:** Taçkâşısında Figürlü Süsleme (Arslan, 2017:1250)

Resim 39: Kubadabad Sarayı Çinilerindeki Çift Başlı Kartal Figürleri **Kaynak:** Altın, 2022, 151

Resim 40: Sivas Divriği Ulu Camii Batı Cephe Taçkâşısı Yan Yüz Panosu **Kaynak:** (Arslan, 2017: 1249).

Erten 'in yazmacılık sanatını geliştiren öğelerden birisi de kendi hayal gücü olmuştur. Kimi zaman hayal gücü ile geleneksel motifleri birleştirmiş kimi zamanda hayal ürünü motiflerini yazmalarında tek başına kullanmıştır. Bazen de geleneksel motiflerin stilizasyonu ile kendisine yeni bir üslup oluşturmuştur (Resim 16, Resim 23, Resim 24, Resim 28, Resim 29, Resim 32, Resim 33, Resim 34, Resim 35, Resim Resim 36). Bunlardan bazılarını sembolik manalar yüklenmiştir. Örneğin, ejderha motifli (Esin, 1969) (Resimli 28) yazma örneğine sağlıkla ilgili bir beklenti eklenmiş olmalıdır. Seccade örneğinde ise (Resim 29) bir cennet bahçesi tasvir edilmiştir.

Bütün bu örneklerden hareketle bir sanatçının bilgi birikimi, çevresel faktörler ve dışarıda gözlemledikleri ve kendi iç dünyası sanatını şekillendiren değerli öğelerdir. Bütün bu unsurlarla yeteğini birleştiren sanatçıların tabi gayret ve çabaları ile sanatları bir adım daha ileri gitmektedir. Yasemin Erten'in kalıp yapma hem de yazmalarındaki başarısı bu durumun önemli bir örneğidir.

Tokat'ta küçük atölyelerde devam ettirilen bu sanat dalının unutulmaması ve yaygınlaştırılması adına daha fazla destek programlarının artırılması için son yıllarda Tokat Milli Eğitim Müdürlüğü ve Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bu tür alanların sürdürülebilmesi için destek programların artırılması ve yeni neslin bu alanla ilgili farkındalığının artırılması ve teşvik edilmeleri gerektiği açıktır.

KAYNAKÇA

- Açar, M. F. (2014), “Geleneksel Türk El Sanatlarından Tokat Ahşap Baskı Yazmacılık Sanatı Ve Yaşayan Ustaları”, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Akurgal, E. (1995), “Hatti ve Hitit Uygarlıkları”, İstanbul: Net Turistik Yayınları.
- Akyıl, S. (2003), “Yazmacılık Sanatı”, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13: 1-5.
- Altın, Alper. “Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası’ndaki Figürlü Süslemeler”. Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA) 7(Aralık 2022), 132-153.
- Arslan, Muhammet (2017). Anadolu’da Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme). Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Barişta, Ö. (1988), “Kastamonu’da Yazmacılık”, Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, 10: 195-211.
- Barişta, Ö. (2005), “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları”, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çatalkaya, G. (2016), “Geleneksel Yazmacılık Teknikleri ile Özgün Baskı Tasarımları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Demirci, M. S. (2015), “Elvan Yazmaları Diyarı Tokat”, Tokat: Tokat Belediyesi Kültür Yayınları.
- Geleneksel Tokat El Sanatları (2015), “Geçmiş Zamanın Gölgesinde Bir Avuç Alın Teri”, Haz. Ulu M. E.; Arslan, A.; Keskin E.; Arslan T. Tokat El Sanatları Koruma ve Geliştirme Derneği.
- Genç, M. (1986), “17-19. Yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi Olarak Tokat,”, Ankara: Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2- 6 Temmuz 1986, Tokat, 145-169.
- Esin, E. (1969). “Evren Selçuklu Sanatı Evren Tasvirinin Türk İkonografisinde Menşeleri”. Selçuklu Araştırmaları Dergisi, 1, 162.
- İncesoyluer, C. (1987), “Yazmacılık”, Mavi Ankara Sanat Dergisi, 23.
- Karoğlu, H. (1999), “Tokat Yöresi Ağaç Baskı Yazmalarının Grafikselleşimi ve Düzeni”, Doktora Tezi, Konya.
- Kaya, R. (1974), “Türk Yazmacılık Sanatı”, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kaya, R. (1988), “Türk Yazmacılık Sanatı”, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Soysaldı, A. ve Kemer, G. (2018). "Tokat Yazmacılığında Geçmişte Kullanılan Motiflerin Güncel Motiflerle Karşılaştırılması". Uluslararası Geçmişten Günümüze Tokat'ta İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, 273-291.
- Mirzaoğlu Sıvacı, F. G. (2018), “Kültürel Sembol Ve Süreklilik Tokat Yazmaları Ve Halk Türkülerinde Ortak Motifler Ve Semboller”, Uluslararası Geçmişten Günümüze Tokat'ta İlmî Ve Kültürel Hayat Sempozyumu, 18 – 20 Ekim, Tokat, 251-272.
- Ok, Ç. (2015), “Tokat İlinde Geleneksel Yazmacılık”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Öz, N. D. (2006). “Türk Yazmacılık Sanatı ve Son Dönem İstanbul Yazmaları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- MEB (2011). Tokat tahta baskı kalıp hazırlama. El Sanatları Teknolojisi. 215ESB454, Ankara
- Tüm Cebeci, D. (2021). “Tokat Yazmacılık Sanatında Elvan Baskı Uygulamaları”. Folklor Akademisi Dergisi, 4(3): 495-521.
- Türker, K. (1994), “Tokat Yazmaları”, Tokat Özel Sayısı, Ankara: Kültür ve Sanat 24, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Türker, K. (1996), “Ağaç Baskı Tokat Yazmaları”, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.birustabinusta.com.tr/tr/gorseller/kurslar>, Erişim Tarihi: 10.05.2024.

EXTENDED ABSTRACT

Handicrafts are an art that evolves with the needs of people. One of them is handicraft art, which was widely practiced during the Ottoman Period in Tokat. The profession is still being preserved in small workshops in Tokat. This study determined the development of handicraft art in Tokat and the motifs used in it. The products of Yasemin Erten, who continues the Tokat handicraft art with both traditional and modern motifs, were also examined. This research is limited to the work of a master who continues to practice this art in her workshop. No study has been conducted to determine the current motifs in the Tokat handicraft art. The purpose is to protect cultural values and serve as a source for future generations.

The development of the art of handcrafting art in history and in Tokat was investigated within the scope of the study. It is not known when this art emerged in Anatolia, but archaeological research has clarified this issue through the discovery of Hittite clay baked seal fragment prints made with vegetable dyes. According to these findings, it is believed that writing began in the Hittite period around 7000 BC, and it is understood that printing was done using vegetable dyes through the molds obtained. As a result of archaeological researches, it was revealed that the art of writing dates back to the chipped stone and bronze ages (Akyıl, 2003:1). In the first examples of the art of writing, it was determined that the fabrics were decorated with molds made of earth or wax or by hand painting. It is accepted that the seals from the samples obtained as a result of Çatalhöyük excavations in Anatolia are the first examples of printing (Türker, 1996:1). The Hittites continued the tradition of stamp seals used in the Hatti civilization (Akurgal, 1995: 88).

In Tokat, Hand crafting arts are generally produced in charcoal and elvan. The hand crafting arts in Tokat are technically made in the mold writing group. Motifs inspired by nature were chosen as the subject and composition of the hand crafting arts. This situation has led to the formation of a writing culture consisting of floral compositions that grow widely in the region. In Tokat hand crafting art, the surface is filled with fabric pattern. Writing works have been carried out and continue to be carried out in various patterns called Tokat stuffed, Tokat Five, red and brown Kayseri, black Çengelköy, cherry apple, white charcoal and black liberty (Kaya, 1974, p.75-76). Apart from Tokat-specific patterns, printing is also done with foreign motif molds. There has been such an orientation due to the orders placed after 1960. Since then, new interpretations have been made in Tokat by using foreign motifs that do not belong to the Tokat region together with Tokat patterns (Türker, 1996: 25). using foreign motifs that do not belong to the Tokat region together with Tokat patterns (Türker, 1996: 25). Literature review and interview methods were chosen to collect information in the research. In the study, the writing master Yasemin Erten was interviewed face to face. Information was obtained about her and her works. In addition, photographs of sample works were taken and evaluated in the findings section. Examples such as tablecloths, runners and bundles produced in her workshop were examined.

Handcrafted art is a type of art that has developed according to local characteristics and has been used to decorate various items in Turkish culture, including headscarves, tablecloths, prayer rugs, bundles, and quilt covers. This traditional craft has changed over time, adapting to the changing needs of the era. Although it is an area of decreasing production today, it is an area that is preferred and continues to be produced in small workshops with the expansion of models and usage areas suitable for the age. The contributions and new interpretations of Yasemin Erten, who continues the Tokat cottage industry in her own workshop in Tokat, to this developing and transforming field are examined within the framework of the examples she has given. Recognizing the requirements of the age, Erten takes the art of writing one step further with her current motifs reflecting her own knowledge, experience and emotions in materials such as clothes, shoes and bags, and inspires future generations.

From the examples examined, it was determined that although the usage area of the art of writing has become widespread, traditional motifs are not avoided and are even used side by side with new motifs. Due to the appreciation of the society, there has been an increase in the works made with brush painting. This situation is associated with the number of orders given to workshops.

The motifs used in Tokat handicrafts are mainly floral, but the Hittite sun, peacock and deer are also traditional and continue to be used. Here they also produce motifs widely used in local scripts. The type of product determines the variety of motifs.

In recent years, Tokat Directorate of National Education and Gaziosmanpaşa University have been carrying out various studies in order to increase the support for the continuation of this art branch in small workshops in Tokat. It is clear that in order to maintain such fields, support programs should be increased, and the awareness of the new generations about this field should be increased.